

TÜRKİYE KOSOVA

**ITN & DEİK / SAĞLIK İŞ KONSEYİ KOSOVA SAĞLIK
HEYETİ ZİYARETİ SONUÇ RAPORU**

13-16 EKİM 2019, PRİŞTİNE

ITN & DEİK / SAĞLIK İŞ KONSEYİ KOSOVA SAĞLIK HEYETİ ZİYARET PROGRAMI

14 Ekim 2019	
09:30 - 12:00	Kosova Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Dr. Naim Bardiqi ve Bölüm Direktörleri ile Toplantı
14:00 - 16:00	Kosova Sağlık Sigorta Fonu Başkanı (NHIF) Fatmir Plakiqi ve Bölüm Direktörleri ile Toplantı
19:00	Kosova Sağlık Bakanlığı ev sahipliğinde Akşam Yemeği
15 Ekim 2019	
09:00 - 10:00	Kosova Merkez Hastanesi Direktörü Dr. Basri Sejdiu ve Bölüm Başkanı Doktorlarla Toplantı
10:00 - 12:00	Seminer 1 "Türkiye'de Organ Bağışı ve Nakli" Konuşmacı: Prof.Dr. Alp Gürkan, Okan Üniversitesi Hastanesi Böbrek Nakli Cerrahisi ve Genel Cerrah "Understanding Brain Death in ICU practice" Konuşmacı: Dr. Fethi Gül "Importance of Donor Management in ICU" Konuşmacı: Prof.Dr. Oktay Demirkıran Soru & Cevap

ITN & DEİK KOSOVA SAĞLIK HEYET ZİYARETİ PROGRAMI

13:00 - 15:00	Seminer 2
	“Legal Aspects of Organ Donation and Transplantation” Konuşmacı: Dr. Zeynep Burcu Akbaba “Pre-Transplant Evaluation of Kidney Transplant Recipient” Konuşmacı: Sanem Çimen, Turkey “Indications for Liver Transplantation and Timing” Konuşmacı: Birkan Bozkurt, Turkey
19:00	Kosova Sağlık Bakanlığı ev sahipliğinde Networking Yemeği
16 Ekim 2019 14:00–15:30	T.C.Priştine Büyükelçiliği ve Ticaret Müşavirliği Ziyareti Heyet Ziyareti Hakkında bilgi verilmesi ve takip edilecek konuların aktarılması

ITN & DEİK / SAĞLIK İŞ KONSEYİ KOSOVA SAĞLIK HEYETİ

2015 yılından bu yana paydaşlarından biri olduğumuz organ nakli alanında bir teknik yardım ve işbirliği programı olan ULUSLARARASI ORGAN NAKLİ AĞI (ITN) Platformu, yurtdışına çalışma ziyaretleri gerçekleştirmekte ve ülkemizde (akademik içerikli yabancı doktorların ağırlandığı) organ nakli alanında eğitim seminerleri/kursları düzenlemektedir. Bu programlar sağlık sektörümüzün uluslararasılaşmasında önemli birer yapıtaşları olup, sağlık diplomasisi çalışmalarımızı, sağlıktaki rekabet avantajımızı güçlendirmektedir.

Türk özel sağlık sektörünün yurtdışına tanıtımı ve dış ticaret faaliyetlerinin geliştirilmesinde health business ayağında ITN'nin çözüm ortağı ve paydaşı olan DEİK/Sağlık İş Konseyi, ITN'nin kurulduğu 2015 yılından bu yana aktif bir şekilde tüm etkinliklerine katılmakta, Türk özel sağlık sektöründe üretilen sağlık hizmetlerini ve bu alanda kullanılan sağlık ürünlerinin ticaretinin geliştirilmesi ve dış pazarlarda tanıtılması için destek vermektedir. DEİK, ITN'nin yurtdışı çalışma ziyaretlerine katılım sağlayarak, ülke sağlık raporları hazırlamakta, üyeleri ve ilgili kamu kurumlarıyla bu raporları paylaşmakta, Türk sağlık sektörünün hedef ülke pazarlara girişinde ve potansiyel sağlık işbirliği projelerinin hayata geçirilmesinde destek olmaktadır.

Uluslararası Organ Nakli Ağı Platformu (ITN), Kosova Sağlık Bakanlığı'nın daveti üzerine 13-16 Ekim 2019 tarihleri arasında Priştine'ye organ nakli alanında bir çalışma ziyareti düzenledi. SAİK Koordinatörü Başak Canbulat ile SAİK üyesi Ankara Güven Hastanesi ve Okan Üniversitesi Hastanesi doktorları ile ITN tarafından heyete davet edilen doktorlar katılım sağladı

Program kapsamında Kosova Sağlık Bakanlığı, Kosova Sağlık Sigorta Fonu (NHIF), Priştine Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kosova Merkez Hastanesi, T.C.Priştine Büyükelçiliği ve Kosova TİKA Koordinatörlüğü ile toplantılar yapılarak ülkenin sağlık sektöründeki dinamikleri, sağlıktaki ihtiyaçları ve Türkiye ile hangi alanda işbirlikleri kurulacağına dair görüşmelerde bulunuldu. Bakanlık yetkilileri ve doktorlarla yapılan görüşmelerde Türkiye'nin sağlık sektörü ve organ nakli alanındaki teknik bilgi birikimi ve tecrübesi, yasal mevzuatın uygulanma yöntemi hakkında bilgiler paylaşıldı. Priştine Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde organ nakli branşı temelinde yoğun bakım, genel cerrahi ve tıp hukuku alanlarında Kosovalı doktorlara (telemedicine yöntemiyle ülkenin 6 farklı yerindeki hastanelerdeki doktorlar canlı izlemek üzere) bilgilendirici seminerler verildi ve seminerler Kosovalı doktorların katılımlarıyla interaktif geçti. Kosova'da böbrek ve karaciğer nakli operasyonları yapılmadığı için doktorların ilgisi çok yoğun oldu.

KOSOVA SAĞLIK BAKANLIĞI

Kosova Merkez Hastanesi Yoğun Bakım Kliniği'nin 27 yataklı yoğun bakım ünitesinin tadilatının yanı sıra en son teknoloji tıbbi donanımlar ve yoğun bakım yatakları ile yenilenmesi ve yoğun bakım ünitesine hizmet vermek üzere bağımsız bir gaz sisteminin kurulumu, 2018 yılında TİKA'nın Kosova hükümetine hibe desteği ile gerçekleştirildiği vurgulandı. Heyetteki Türk doktorlar hastane ziyareti esnasında TİKA'nın altyapısını geliştirdiği yoğun bakım ünitesini uzman doktorlarıyla ziyaret ederek, Kosovalı doktorlarla teknik bilgi ve tecrübe paylaşımında bulundu.

Heyet ziyaretinde, organ naklinin yapılamadığı Kosova'dan organ nakli hastalarının Türkiye'ye yönlendirilmesi ve sağlık alanında ihtiyaç duyulan eğitim, teknik destek, sağlık ürünlerinin karşılanması noktasında Türkiye'nin partner bir ülke olabileceği mesajı vurgulandı.

KOSOVA SAĞLIK BAKANLIĞI İŞBİRLİĞİ GÖRÜŞMELERİ

Kosova 2008 yılında Sırbistan'dan bağımsızlığını kazanmış çok genç bir devlettir. Eski Yugoslavya devletinin bir parçası olup, Balkanların ve Avrupa'nın en düşük GSYİH (7,6 milyar USD) ve kişi başı GSYİH'sına (4.090 USD) sahiptir. Ülkenin yıllık ekonomik büyüme oranı %4'dir. Ülke ekonomisi 3 temel sektörde yükselmektedir; tarım (%63), demir çelik endüstrisi (%18) ve inşaat (%11) sektörleridir.

Ülkenin iki resmi dili Arnavutça ve Sırpça olup, halkın %93'ü Arnavut, 1.5%'i Sırp, 1.6'si Boşnak ve 1.1%'i Türk etnik kökenine sahiptir. Kosova nüfusu 1.8 milyon iken bu nüfusun 96%'si Müslüman, 2.2%'si Katolik ve 1.5%'i Ortodoksdur. Kosova Ekim 2019 içerisinde ülke genel seçimlerini yapmış, muhalefet partisi genel seçimleri kazanmış olup hükümetin kurulabilmesi için koalisyon hükümetinin kurulması beklenmektedir.

(Vetëvendosje Hareketi (Kendin Karar Al) oyların yüzde 25.83, Kosova Demokratik Birliği (LDK) 25.42, Kosova Demokratik Partisi (PDK) yüzde 21.78)

Türkiye Kosova'nın 2008'de bağımsızlığını kazanmasından bu yana gerek siyasi gerekse ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasına destek vermiş ve çeşitli alanlarda ülkede yatırımlar gerçekleştirmiştir.

TİKA'nın farklı alanlarda pek çok hibe desteği olmuştur. Ancak ülkenin dış politikada asıl müttefiği Amerika Birleşik Devletleri olup, ABD ile çok yakındır ve Kosova hakkında da ABD sempatisi yüksektir. Bunun temel sebebi Kosova devleti 2008 yılında bağımsızlığını kazandığında, ilk tanıyan ve aynı zamanda askeri destek sağlayan ülkenin A.B.D. olmasıdır. Öyle ki Priştine merkezinde Bill Clinton heykeli, Trump, Clinton ve Bush'un dev posterleri binaların dış yüzeyinde yer almaktadır.

GÖRÜŞME NOTLARI

Kosova Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Dr. Naim Bardiqi başkanlığında yapılan toplantıya Bakanlığın ilgili 7 departman müdürü katılım sağladı. Kosova sağlık sistemi hakkında sunum yapan Müsteşar aşağıdaki bilgileri verdi ;

- Ülkede 1 devlet üniversite hastanesi (Priştine Üniversitesi Kosova Merkez Hastanesi), 7 farklı şehirde devlet hastaneleri bulunduğunu ifade etti.
- Ülkede 2'si genel diğerleri branş hastaneleri olmak üzere toplam 25 özel hastane olduğunu aktardı. Priştine'deki Amerikan Hastanesinin gerek Kosova'daki mevcut yönetim tarafından korunduğu, gerekse özel sağlık hizmetlerinin alınması noktasında referans merkezi olarak yönlendirildiği gözlemlenmiştir. (Hatta son gün Priştine Büyükelçimizle görüşmemizde kendisinin aktardığı üzere, ülkedeki tüm özel sağlık kuruluşlarında sunulan tüp bebek tedavi hizmetlerinin lisansının Kosova Sağlık Bakanlığı tarafından iptal edildiği, sadece Priştine'deki Amerikan Hastanesinde tüp bebek tedavisi hizmetinin verilebildiği aktarılmıştır).
- Her sene T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından Mart aylarında düzenlenen Türk Sağlık Haftası ile Türk doktorlar Priştine'ye gelerek sağlık taramaları ve ihtiyaç duyulan ameliyatları yapmakta, Bakanlar arası resmi görüşmeler gerçekleştirilmekte ve Türkiye'nin sağlık sektörü Kosovalı sağlık bürokratları ve profesyonellerine tanıtılmaktadır.

- Kosova Üniversitesi Merkez Hastanesi ve diğer kamu sağlık kuruluşlarında yatak sayısının toplam 4.005 olduğu ve yıl boyunca yatan toplam hasta sayısının da 164.973 kişi olduğu belirtilmiştir. Özel hastanelerdeki yatak sayısı ise 334'dür.
- Kosova'da sağlık sektöründe kamu çalışanlarının dağılımı; doktor sayısı 3.628 kişi ve hemşire sayısı 8.989 kişidir. Özel hastanelerde çalışan doktor sayısı 238 kişi ve uzman doktor sayısı hemşire sayısı ise 434 kişidir.
- Kosova'da birçok ülkeden sağlık personeli çalışmaktadır. Ağırlıklı olarak Türkiye, Makedonya, Arnavutluk ve İtalya uyruklu sağlık personeli çalışmaktadır. Yabancı uyruklu sağlık personelinin Kosova'da çalışabilmesi için öncelikle ilgili mercilerden çalışma ve oturma izninin alınması, Sağlık Bakanlığı lisans dairesine diploma aslı ile lisans ve Eğitim Bakanlığına diploma denkliği başvurusunun yapılması gerekmektedir.

Sağlık Bakanlığı başvuru belgelerini değerlendirdikten sonra ilk olarak 6 aylık çalışma izni vermekte, akabinde denklik belgelerinin de tamamlanması ile birlikte yıllık çalışma ve oturma izinleri alınabilmektedir.

- Kosova hükümetinin sağlık harcamalarının toplamı 152 milyon Euro olup, sağlık harcamalarının GSYİH'e oranı %2,8'dir. Kişi başına düşen sağlık harcaması 86 Euro'dur.
- Kosova'da Zorunlu Sağlık Sigortası Uygulaması bulunmamaktadır. 2013 yılında çıkan Kosova Sağlık Yasası Kosova'da sağlık sigortası düzenlenmesini içermemekle birlikte, Kosova halk sağlığı sistemini düzenlemeye yönelik hükümleri içermektedir. Çünkü yasa henüz uygulamaya geçmemiştir. 2018 yılında kurulan Ulusal Sağlık Sigorta Fonu (NHIF) yapısının çalışmaları devam etmektedir. Kosova sağlık sistemi %100 Kosova hükümeti bütçesi tarafından karşılanmaktadır.
- Kamu sağlık kuruluşlarında sağlık hizmetleri ücretsiz veya düşük bir bedelle karşılanmaktadır. Özel sağlık sigorta olan kişiler, tedaviyi olduktan sonra cepten ödeme ile yapıp akabinde anlaşmalı olduğu sigorta şirketinden yapılan harcamayı tehsil etmektedir.

Ülkede Illyria, Dukagjini, Eurosig, Insig, Sigal, Darnadia ve Scardian başlıca sigorta şirketleridir. Özel sağlık sigorta primleri aylık ödenmekte olup, bu şirketler ciddi tedaviler söz konusu olduğunda yurtdışındaki sağlık kuruluşları ile anlaşmalar yapmakta ve hastaları bu hastanelere yönlendirerek masraflarını karşılamaktadır.
- Kosova'da birincil sağlık hizmetleri (primary healthcare) aile hekimliği merkezleri aracılığıyla 38 belediyede 197 merkezde sunulmaktadır.
- Kosova Merkez Hastanesi ve Kosova Sağlık Bakanlığı'nın ayrı bütçeleri ve ayrı ilaç/tıbbi malzeme alım ihaleleri vardır. Kosova Merkez Hastanesi yıllık 6 milyon Euro'luk tıbbi malzeme/cihaz alımı yapmakta olup, tüm medikal malzeme ve ilaç alımlarının son onay kararı ve imzası Hastane Direktörü Dr. Basri Sejdiu'dan geçmektedir.

KOSOVA MERKEZ HASTANESİ ORGAN NAKLİ SEMİNERLERİ

- Heyet kapsamında Kosova Merkez Hastanesi yetkililerinin katılımlarıyla organ nakli, yoğun bakım, beyin ölümü tanısı, organ nakil koordinatörlüğü sistemi ve organ naklinin yasal altyapısı ile tıp hukuku açısından getirdikleri üzerine heyetteki Türk uzman doktor ve yetkililer Kosovalı doktorlara 1 gün süren eğitim seminerleri verdi.
- Kosova Sağlık Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı arasında Sağlık alanında İşbirliğinin geliştirilmesine dair Anlaşma 8 Eylül 2009 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşma ile karşılıklı personel değişimi, eğitimi ve ortak bilimsel faaliyetlerin düzenlenmesi ve her yıl Kosova’da tedavisi mümkün olmayan (en fazla) 100 hastanın Türkiye’de ücretsiz tedavisi gibi yollarla işbirliği yapılması hedeflenmiş olup, her yıl 100 hastanın Türkiye’deki kamu hastanelerinde tedavisi başarılı bir şekilde devam etmektedir.
- Bu anlaşma baz alınarak 20 Haziran 2019 tarihinde iki ülke arasındaki işbirliğini güçlendirmek üzere Aksiyon Planı imzalanmıştır. Aksiyon Planı’nda sağlık turizmi alanında işbirliği başlığı altında; her yıl 100 Kosovalı hastanın Türkiye’de özel ve kamu hastanelerinde tedavisinin sağlanması işi, USHAŞ’a devredilmiş ve USHAŞ tarafından belirlenecek hastanelere

Kosovalı hastaların yönlendirilmesi beklenmektedir. Bu tedavilerin masrafları ise Kosova hükümeti (Kosova Sağlık Sigorta Fonu) tarafından karşılanacaktır.

- Kosova Sağlık Bakanlığı'nın Türkiye'nin dışında, Slovenya, Hırvatistan, Almanya, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ Sağlık Bakanlıkları ile uluslararası sağlık işbirlikleri mevcuttur.
- Kosova'da üç basamaklı sağlık sistemi mevcut olup Kosova Hükümeti, üçüncü basamak olan üniversite hastanesinden alınacak kurul raporuna binaen ülkede o sağlık hizmetinin yapılamadığının belgelenmesi ve sağlık bakanlığındaki yetkili kurullardan onay alınması durumunda, hastaların yurtdışı tedavilerini belli oranlarda karşılamaktadır.

Bu kurullara başvuran kişilerin, kendisinin seçeceği yurt dışında hizmet veren iki sağlık kuruluşundan teklif alması ve kurula iletmesi gerekmektedir. Sağlık Bakanlığı, belgeleri uygun olan ve kurulların onayından da geçen hastaların yurtdışı tedavisi için düşük olan teklif değerinin %70'ini veya belirli kategorilerde (18 yaş altı, savaş gazisi, yoksulluk kartı, son iki yılda düzenli kan bağıışı olanlar, mahkûmlar) tedavi hizmetinin %100'nü de ödemektedir. Sağlık Bakanlığının yurtdışı tedavilerde 30.000 Avro tavan uygulaması bulunmakta olup akut, lösemi ve ilik nakli gibi tedavilerde ise tavan uygulaması 95.000 Avro'dur.

- Kosova Sağlık Bakanlığı'ndan yurtdışına 13 kemik iliği hastası tedavi amacıyla (masrafları Ulusal Sağlık Sigorta Fonu tarafından karşılanmak üzere) gönderilmiştir ve bunlardan 12'si Türkiye'de tedaviyi tercih etmiştir.

Yine 2018 yılında 30 böbrek nakli vakası ve 2019 Ekim'e kadar 3 böbrek vakası Kosova'dan yurtdışına tedavi amacıyla gönderilmiştir. Geçen yıl Türkiye'ye tedavi amacıyla gönderilen ve Kosova Sağlık Sigorta Fonu tarafından masrafları karşılanan 12 Kosovalı hastanın 3'ü organ nakli hastası olmuştur.

- Kosova Ulusal Sağlık Sigorta Fonu (NHIF) 2018 yılında fiili olarak kurulmuş olup çok yeni bir yapılanmadır. Türkiye'nin SGK teşkilatı, mevzuatı, anlaşmaları ve teknik tecrübesinden faydalanmayı istedikleri belirtilmektedir.
- Ülkede en çok görülen hastalıklar kardiyovasküler hastalıklar, kanser, kadın hastalıkları, genel cerrahi, ortopedi, çocuk cerrahisi alanındaki hastalıklar en çok görülen hastalıklardır. En çok görülen hastalıkların tedavisine erişim süresi ortalama 1 hafta ile 6 ay arasında değişebilmektedir.

- Kosovalı hastalar genellikle Kosova’da tedavisi mümkün olmayan veya güven eksikliğinden tedavisinin riskli olduğu değerlendirilen hastalıkların tedavisi için yurtdışına gitmektedirler. Yurtdışına ağırlıklı kanser, tümör, akut lösemi, çocuk kalp cerrahisi, ortopedi, kalp cerrahisi, plastik cerrahi, nükleer tıp gibi hastalıkların tedavisi için gidilmektedir.
- Kosova Merkez Hastanesi’nin İsviçre (Cenevre Enstitüsü), İtalya(kadiyoloji alanında), Hollanda (hematoloji alanında), Japonya (7 milyon Euroluk medikal cihaz hibesi), ABD (Gift of Life) ve Türkiye’den TİKA (Yoğun Bakım Merkezi hibesi) ile çeşitli alanlarda uluslararası sağlık işbirlikleri mevcuttur.

İlaç ve Medikal Ürün/Tıbbi Cihaz

- Ülkede ilaç sektörü 04/L-190 sayılı Medikal Ürün ve Cihazlar Yasa’sı ile düzenlenmiştir. İlgili yasanın Türkçe tercümesine <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=9437> bağlantı adresinden ulaşılması mümkündür. İlaç rejimine ilişkin yasal düzenlemelerin Avrupa Birliği mevzuatı ile uyumlu olup yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

- Kosova’da 3 adet yerel ilaç imalatçısı bulunmaktadır. Söz konusu ilaç imalatçıları Trefarm, Gentifarm ve Primaform’dır. Kosova’da yerel hariç ilaç üreticisi bulunmamaktadır. Ancak ilaç sektöründe ağırlıklı olarak kullanılan ürünler Krka (Slovenya), Lek (Bosna Hersek), Alkaloid (Makedonya), Bilim İlaç (Türkiye) ve İtalyan menşeli ilaçlardır. Kosova ilaç sektörünün büyüklüğü yaklaşık olarak 60 - 70 milyon Euro civarında olduğu değerlendirilmektedir. Ülkede %90’nın üzerinde jenerik ilaç bulunduğu belirtilmiştir. Kosova hükümetinin ilaç sektörü için herhangi bir desteği veya teşvik uygulaması bulunmamaktadır.
- Kosova Cumhuriyeti yetkili merciler tarafından ilaçlara özgü yayımlanan herhangi bir stratejik plan bulunmamaktadır. Diğer taraftan Kosova Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı 2017-2021 Stratejik Sağlık Sektörü Planı’nda medikal ürünlerin teminine ilişkin olarak aşağıdaki bilgiler bulunmaktadır:

“Tıbbi ürünlerin tedariki ilaçlar ve sarf malzemeler için planlanan bütçede 2009 yılında 16.100.000 Avro’dan 2015 yılında 21.670.496 Avro’ya arttırılmasına rağmen halk sağlığı kurumlarında ilaç ve sarf malzemeleri kıtlığı devam etmektedir. Bu bağlamda, Sağlık Bakanlığı, Temel İlaçlar Listesini hazırlamak ve güncellemek için net kriterler belirlemeye odaklanacaktır. Bu kriterlerin tanımlanması ile hasta merkezli ve gerçek bütçe olanaklarını yansıtan veri odaklı bir listenin oluşturulması hedeflemektedir. Ancak, sağlık kurumlarında ilaçların mevcudiyetine ulaşılmasının yanı sıra, bunların kaliteli, verimli ve güvenli olmaları, aynı zamanda uygun maliyetli olmaları önemlidir. Diğer bir husus, sağlık kurumlarında (eczaneler, ecza depoları, hastaneler vb.) bulunan ilaçların kalite kontrolü ile ilgilidir.

Ürünlerin en az beş yılda bir (pazarlama yetkisi geçerli olduğu sürece) tam kontrolü, tıbbi ürünlerin güvenli, verimli ve kaliteli olmasını sağlamak için Kosova Medikal Ajansı’nın yerine getirmesi gereken bir hedeftir. İlaç sektörünün düzenlenmesi ile ilgili olarak, Bakanlık, sağlık sektöründeki hizmetlerin seviyesini yükseltmek için ana amacı ilaç sektörünün çeşitli bileşenlerini uyumlaştırma olan hedeflerini gerçekleştirecektir.”

KOSOVA MERKEZ HASTANESİ VE PRİŞTİNE ÜNİVERSİTESİ KAMPÜSÜ

Heyet Ziyaretinde Kosova Sağlık Sisteminde Tespit edilen Hususlar ve Olası İşbirliği Alanları

- 1) Kosova Merkez Hastanesi'nde yaklaşık 800m2 kapalı alanda TİKA'nın hibe desteği ile kurduğu 27 yataklı Yoğun Bakım Kliniği dahili ve nöroloji yoğun bakım, cerrahi yoğun bakım, yanık yoğun bakımı, izole yoğun bakım ve müdahale odalarından oluşmaktadır. Yoğun bakım ve odaları doktorlarımız tarafından gayet iyi durumda oldukları gözlemlenirken, her 3 yoğun bakım yatağına 1 hemşirenin görev yapmaktadır. Yoğun bakım hemşirelerinin bazı alanlarda eğitim ve tecrübe aktarımı (sürekli renal replasman tedavisi SRRT eğitimi) ihtiyaçları olduğu gözlemlendi.
- 2) Kosova Merkez Hastanesi'nde Diyaliz Merkezinde 40 diyaliz makinesi var ve 35'i aktif çalışmaktadır. Atıl duran veya bozuk kalan tamir edilmesi gereken cihazların var olduğu, sağlık personelinin eğitim ve teknik bilgi desteğine ihtiyaç bulunduğu gözlemlenmektedir.
- 3) Ülkede nefro-patolog hekim eksik dolayısıyla biyopsilerin Türkiye'deki patoloji merkezlerine gönderilmesi Kosova Sağlık Bakanlığı'na önerilebilir. İmmünoloji ve doku tiplendirme laboratuvarı yok, bu alanlarda destek verilebilir. Girişimsel radyoloji alanında ülke genelinde sadece 1 doktorları var.

- 4) Yeni doğan yoğun bakım hemşire/doktor eksikleri mevcut, bu alanda eğitim talepleri var olduğu gözlemlendi. Ayrıca merkezde soğutma cihazları hipotermi cihazı, EEG ve laminar flow cihazı eksik, bunların da acilen tedarik edilmesi gerekmektedir. Yılda 17-20 civarında yeni doğana giren bebek sayısı olmaktadır. Türkiye'deki hastaneler tarafından (min.1-2 aylık) yeni doğan yoğun bakım hemşire kursu veya eğitim planı Kosova Merkez Hastanesine sunulursa, önemle değerlendirileceğini gözlemlenmektedir.
- 5) Kosova Sağlık Bakanlığı'nın 2010-2017 arası uygulamaya çalıştığı ve Dünya Bankası kredisi aldığı Sağlık Bilişim Sistemi Programı kötüye kullanım ve istikrarsızlıklardan ötürü başarısızlıkla sonuçlanmış. 2018'de Kosova Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilişim Sisteminin kurulmasına yeniden başlamıştır. Yeni kurulacak Kosova hükümetinin ilk etapta Sağlık Bilişim Sistemlerinin teknik altyapısını oturtmak ve işletmek üzere sağlık alanında yazılım firmalarıyla masaya oturması, ihaleye çıkması muhtemel gözükmekte olup, Türkiye'den sağlık yazılımı ihraç eden firmalar için önemli bir potansiyel olduğu görünmektedir.
- 6) Ülkede ne böbrek ve karaciğer nakli ne de kemik iliği nakli yapılamamaktadır. Kosova Ulusal Sağlık Sigorta Fonu (NHIF)'na, DEİK/Sağlık İş Konseyi üyesi birden fazla hastane ile organ nakli ve ülkede tedavisi mümkün olmayan diğer branşlarda sağlık işbirliği yapmaları motive edildi ve üyelerimizin irtibat bilgilerinin yer aldığı Konsey bilgi dökümanı NHIF yönetimi ile paylaşıldı. NHIF Yetkililerinin Türkiye'de SGK ile iletişime geçmeyi istediği ve ikili görüşmelerin yanı sıra SGK yetkililerinden 1 günlük teknik bilgi tecrübe aktarımı içeren seminer almayı arzuladıkları belirtildi.

- 7) Kosova Merkez Hastanesi, Priştine Üniversitesi Tıp Fakültesi ile işbirliğinde çalıştığından ve aynı kampüse yer aldığından, Hastane ve Tıp Fakültesi ile eğitim ve teknik bilgi işbirliği kurulması, özel hastanelerimizin fellowship veya gözlemci doctor programları düzenlemeleri, hastanenin ihtiyaç duyduğu medikal cihaz donanımına destek/hibe verilmesi durumunda, tedavisi ülkede mümkün olmayan Kosovalı hastaların ülkemizdeki hastanelere tedavi edilmesine yönelik yönlendirme yapılabilir. Özellikle organ nakli, organ nakil koordinatörlüğü, nefroloji, yoğun bakım hemşirelik ve yeni doğan bakım hemşireliği, kardiyovasküler cerrahi, onkoloji alanlarında fellowship programları Kosovalı sağlık profesyonellerinin ilgisini çekebilecek ve karşılıklı işbirliğini güçlendirecek alanlar olarak tespit edilmiştir. (Almanların Kosova’da pek çok farklı branşta tıbbi eğitimler verdikleri Sağlık Bakanlığı yetkililerince vurgulanmıştır.)
- 8) Türkiye’den iki büyük sağlık yatırımı Kosova’da faaliyet göstermektedir; biri Aksoylar inşaat grubunun Millennium Hospitals Hastanesi, diğeri de Sağlık İş Konseyi üyesi olan Bahçeci Sağlık Grubunun (yerel adı ile SPITALI SPECIAL BAHCECI) özel dal hastanesidir.

KOSOVA SAĞLIK HEYETİ PROGRAMI KATILIMCI LİSTESİ

NO	AD SOYAD	KURUM
1	GAMZE YILDIRIM	TÜRKİYE ORGAN NAKLİ VAKFI
2	DR. EYÜP KAHVECİ	TÜRKİYE ORGAN NAKLİ VAKFI
3	DR. SANEM ÇİMEN	DIŞKAPI EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ
4	ZEYNEP BURCU AKBABA	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
5	LEONORA ROGOVA	GÜVEN SAĞLIK GRUBU
6	DR. GÖKHAN YAĞCI	GÜVEN SAĞLIK GRUBU
7	BAŞAK CANBULAT	DEİK SAĞLIK İŞ KONSEYİ
8	DR. OKTAY DEMİRKIRAN	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ CERRAHPAŞA TIP FAKÜLTESİ
9	DR. FETHİ GÜL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ PENDİK EAH
10	DR. BİRKAN BOZKURT	ŞİŞLİ FLORENCE NIGHTINGALE HASTANESİ
11	DR. ALP GÜRKAN	İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ HASTANESİ

KOSOVA SAĞLIK HEYETİ PROGRAMI KATILIMCI LİSTESİ

NO	AD SOYAD	KURUM
12	AYBÜKE İNAL	ANADOLU AJANSI
13	RECEP SAHİR ÖZBEK	TÜRKİYE ORGAN NAKLİ VAKFI
14	SÜLEYMAN ATILLA AKYILDIZ	TIP HUKUKU DERNEĞİ
15	GÜNER KARATEKİN	SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
16	DR. SEMİHA AKIN	SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ

KOSOVA İLETİŞİM BİLGİLERİ

Dr. Naim Bardiqi

Kosova Sağlık Bakanlığı Müsteşarı

☎ +383 (0) 3820024029, +383 (0) 3820024034

@ naim.bardiqi@rks-gov.net

🌐 www.msh-ks.org

Fatmir Plakiqi

Kosova Sağlık Sigorta Fonu Başkanı (NHIF)

☎ +383 38 (0) 20080700

@ fatmir.plakiqi@rks-gov.net

Dr. Basri Sejdiu

Kosova Merkez Hastanesi Direktörü

☎ +38344173795

@ arber.merovci@medica-ks.com

T.C. Priştine Büyükelçiliği

☎ +383 38 226044 , 📠 +383 38 226031

@ embassy.prishtina@mfa.gov.tr

📍 Rruga Ismail Qemali No: 90 Arberia – Prishtina, Kosova

Priştine Ticaret Müşavirliği

☎ +38338554699 , 📠 +38338554688

@ pristina@ticaret.gov.tr

📍 İmzot Nike Prella No: 42, Ulpiane/ Priştine

Kaynaklar

- 1) Kosova Sağlık Bakanlığı'nın Kosova Ülke Sağlık Sistemi Hakkında Sunumu ve Resmi Kurumlarla Görüşme Notları
- 2) Priştine Ticaret Müşavirliği tarafından hazırlanan Kosova Sağlık Anketi Cevapları, 2019

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (DEİK)

📍 River Plaza, Büyükdere Cad. Bahar Sok. No: 13/9-10 Levent 34394 İstanbul, Turkey

☎ +90 212 339 50 84 @ saik@deik.org.tr 🌐 www.deik.org.tr

”

ITN & DEİK / SAĞLIK İŞ KONSEYİ KOSOVA SAĞLIK HEYETİ ZİYARETİ

SONUÇ RAPORU

13-16 EKİM 2019, PRİŞTİNE